

אמונה בדיבור

כתב המשגיח הרב יעקב משה הכהן לעסין זצ"ל (במאמר הנ"ל) שאליעזר עבד אברהם אבינו בשעה שביקש אכילה ושתיה מרבקה אמר לה בלשון מיעוט "הגמייאני נא מעט מים" (בראשית כד, יז).

אמרו חז"ל, 'צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר' - 'צדיק אוכל לשובע נפשו', זה אליעזר שאמר 'הגמייאני נא'; 'ובטן רשעים תחסר', זה עשו שאמר 'הלעיטני נא'. אע"פ שאליעזר רצה לבחון אם רבקה אם תרצה לגמול חסד היותר גדול, והיה ראוי לבקש ממנה הרבה, אמר דבר מועט ולא הוציא מפיו דבר הלעיטני נא, כדי שלא להוציא מפיו דיבור שיש בה ענין של תאוה. רואים אנו מזה עד כמה חייב אדם לחשוד את עצמו ולהקפיד על סגנונו שלא יבא לידי הרגשת תאוה ע"י דיבור.

צריך לדעת שכח הדיבור היא היסוד הראשון באמונה בהקב"ה. המכתב מאלהו כתב, "הדרך הראשונה להביא לאמונת הקב"ה היא דרך החיצוני דהיינו לחנך האדם את עצמו לעסוק באמונה להרגיל לומר בכל הזדמנות ברוך ה', אם ירצה ה', בעזרת השם, וכדומה."

וכתב השל"ה, "בכלל דבקות- אמונה. שיאמר על כל פעולה שרוצה לעשות אפילו לזמן קרוב, אעשה זה אם ירצה השם. ואם אירע לו איזה רעה או הפסד, יאמר מאת ד' היתה זאת לי עבור איזה חטא, ויפשפש במדה כנגד מדה."

מדוע תלה הקב"ה את הדרך לאמונה בדיבור ובפה? כתיב בתורה בבריאת אדם הראשון, "ויפח באפיו נשמת חיים", והתרגום פירש "ונפח באנפוהי נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא". הרוח של הקב"ה עשה האדם לאיש רוחני על ידי כח הדיבור. מדוע כחו של הקב"ה בא לתוך אפינו ולא לשאר מקומות של גוף האדם? תירץ האר"י ז"ל מפני שיש שני פתחים באפיו של אדם. מאחד מן הפתחים נכנס רוח הקב"ה למוח של

אדם ומן השני נכנס ללבו של אדם. שני מקומות הללו באדם (ר"ל המוח והלב) הם משונות מאותם שבשאר הבריות, שיש בם כח הרוח של הקב"ה. זהו הבדלה בין אדם למיני בהמות, וזה היא המקור להתחזק באמונת הקב"ה על ידי שכל האדם וע"י הרגשת הלב של אדם. כתיב בתורה **וידעת** היום והשבת אל לבבך, ונמצא שיש שני ענינים באמונה: א', אמונת השכל ע"י ידיעת המוח, ב', הרגשת הלב.

ובאמת אמונה זה היא מצות "אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים." עניינו של הפסוק הוא שיש לדעת הקב"ה על ידי שכל הישר באדם, שבא לו ע"י רוח אלקים אשר נפח הקב"ה באפינו, וגם אמונה ע"י הרגשת הלב בלי ראיית סימנים או דברים חיצונים.

אברהם אבינו הכיר את בוראו בתוך הסביבה של עובדי כוכבים שטעו בימי אנוש לעבוד כל צבא השמים מפני שסברו שכבר נכרת השגחת הקב"ה מן הארץ ומסרו לכוכבים ומזלות, ועיין בדברי הרמב"ם (הל' ע"ז פ"א) שתיאר איך היה הכרתו של אברהם אבינו ע"י שכל הישר, שהכיר בעל הבירה, שהבורא לא רק ברא העולם אלא ג"כ משגיח על כל פרט ופרט בכל עת ובכל שעה ובכל מקום.

הנביא ישעיה מתקונן ואומר, "ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע עמי לא התבונן."

יש לתמוה על הנביא שאמר אם ידע שור קנהו כל שכן ישראל צריך לדעת בעליו, ר"ל הקב"ה. השור וחמור יודעים בעליהם מפני שזהו דרך הטבע, ואינם צריכים לבחור ולהתבונן בדבר זה. אבל ישראל יש להם בחירה ויש בהם התבוננות ויש להם צדדים אחרים שלא להאמין בבורא עולם. א"כ מה פשט ב"ישראל לא ידע עמי לא נתבונן." ותירץ הרב אליהו לאפיאן שליט"א על דרך משל: כמו שהקב"ה ברא בעלומו אויר, מים ומזון להיות מצויים מאחר שא"א לחיות בלתי דברים הנחוצים הללו, כך בעולם הרוחני א"א לחיות בלי אמונה בהקב"ה וא"כ צ"ל שברא ג"כ אמונה באופן שיוכל לימצא בקלות.

ויש אמונה באופן שני ע"י הרגשת הלב, ויש שני ראיות לזה שלמדו ע"פ הלכות שהובאו בגמרא.

עיינן בגמ' חולין (יא:) הלומד המקור שאזלינן בתר רוב מהא דכתיב בתורה 'מכה אביו ואמו מות יומת'. והקשה הגמ' דילמא לאו אביו הוא, וא"כ היאך חייב הבן מיתה? ותירצו בגמ' אלא לאו משום רוב בעילות אחר הבעל.

ואם ישאול אותך שום אדם בעולם, היאך יודע אתה שאביך הוא באמת אביך? הלא תענה בודאי שהוא אביך מפני שהרגשת זה בלבבך, וא"צ ראיית הגמ' שרוב בעילות אחר הבעל. והגמ' צריך להביא הדין של רוב מפני שיש דין בב"ד בנוגע לדיני נפשות של, "והצילו העדה," צריך לחפש זכויות לנידון ולא להרוג את הבן מספק. קמ"ל שאין כאן ספק, ומותר להרוג את הבן שהכה אביו כיון שרוב בעילות אחר הבעל. מ"מ מחוץ לדיני נפשות, א"צ חזקות לדעת מי הוא האב. ובאמת זהו ענין של אמונה במקום שיש ודאי במקום שאדם מרגיש חסד הבורא בכל יום ובכל עת ובכל שעה לא צריך שום ראיה על זה שאדם מרגיש שאתה ה' אבינו אתה, מפני שעושה חסד עם בריותיו בכל יום ובכל עת ובכל שעה.

ועיינן בגמ' בב"ב (נח.),

ההוא גברא דשמעה לדביתהו דקא אמרה לברתה אמאי לא צניעת באיסורא הך איתתא עשרה בני אית לה ולית לי מאבוך אלא חד כי שכיב אמר להו כל נכסי לחד ברא לא ידעי להי מינייהו אתו לקמיה דרבי בנאה אמר להו זילו חבוטו קברא דאבוכוך עד דקאי ומגלי לכו להי מינייכו שבקא אזלו כולהו ההוא דבריה הוה לא אזל אמר להו כולהו נכסי דהאי.

ותמוה, הלא הו"ל לרבי בנאה לפסוק יחלוקו או כל דאלימ גבר במקום ספק איזה בן הוי ודאי (ע"פ ב"מ ב. ותוס' שם). איך פסק ע"פ סימן של הרגשת הלב שהבן האמיתי לא היה יכול להכות קבר אביו? אע"פ שהבן האמיתי אין לו ראיה ברורה בעדים או שטר, רק במה שיש לו רק הרגשת הלב שהנקבר הוי אביו, וממילא זכה ליטול ירושתו. ובאמת, כך הוא ענין האמונה, שצריכים אנחנו להרגיש בלבבנו שהקב"ה הוא אבינו, ועי"ז שלא לחלל שמו.

ידוע שיש מח' ראשונים באיזה זמן הכיר אברהם אבינו את בוראו. לפי הראב"ד (הל' ע"ז פ"א ה"ג) יש אגדה שהיה בן שלש שנים שנאמר "עקב אשר שמע אברהם בקולי." מנין עק"ב עולה קע"ב, וידוע שחי קע"ה שנים, וא"כ הכיר את בוראו בגיל ג' שנים. והרמב"ם ס"ל שבן ארבעים שנה היה כשהכיר אברהם את בוראו.

באמת ב' השיטות נכונים הם. א', אמונה ע"י מחשבה ודעת יכול להשיג אפי' בזמן שאברהם אבינו היה בן ג' שנים. כמו שמצינו לפי ר' יהודה (סנהדרין ע:): שעץ הדעת שאכל ממנו אדם הראשון לא היה תאנים וענבים אלא חטה, ואכילת חטים בתינוק הוי סימן של דעת. אדם הראשון נכשל במה שסבר שע"י אכילת חטים יבא לדעת כאדון הכל, שנא' "והייתם כאלקים" בורא עולמות כמו שכתוב ברש"י. כן אברהם אבינו הכיר את בוראו ע"י שכל ודעת כשהיה בן ג' שנים. הב' הוא אמונה ע"י הרגשת הלב ע"י קיום המצות ותיקון המידות. המדות של חסד והכנסת אורחים, שהם סימני רחמנות וביישנות וגמ"ח, לא באו לאברהם אבינו בשנת שלש שנים אלא אחרי משך ארבעים שנה.

אמונה בא ע"י כח הדיבור- ע"י אמירת שמע ישראל פעמיים בכל יום, וע"י מאה ברכות בכל יום, ותשעים פעמים עניית אמן, וע"י תפלה, וברכת המזון, וכו', שהם מצות שכליות שבאים בדיבור, ובהם ע"י הפה אנחנו מחזיקים אמונה בהקב"ה. אבל צריך להוציא מן הפה וגם לכוון בלבו כל מה שמוציא מן הפה וגם לכוון שהוא עומד לפני אביו שבשמים. (ולכן נקרא תפילה עבודה שבלב.) כח הדיבור היא דרך לחזק אמונתנו בהקב"ה.

הקשה הרבנו בחיי (בפ' אמור) למה הוצרכה התורה לספר המעשה של המקלל שאירע במדבר. הרי אפשר היה רק להדגיש ההלכות והלאוין בנוגע למקלל השם ולהסתיר הענין לכבוד השם ולא לגלותו כלל.

ותירץ רבנו בחיי שמכאן לימדנו התורה לענין הברכה ושכרה, שצריך המברך שהוא מברך את ד' באמת שיתבונן תחילה בלבו בפירוש אותיות ד' וכמה שהן מורות ולכוון בהם במחשבתו כמו שחישב המקלל יכה יוסי את יוסי. כ"ש שהמברך בכוונה הראויה ישיג שכר הגדול הרבה פעמים יותר מעונש המקלל.

זכר לדבר הפסוק (תהלים קמה,א) 'ארוממך אלקי המלך ואברכה שמך לעולם ועד'. יאמר 'ארוממך' תחילה בכלל הלב ואחר כך 'ואברכה' זו היא החשיבות של כח הדיבור לדבר להקב"ה כמו שאנחנו מתפללים בתפלתנו ד' שפתי תפתח, ופי יגיד תהלתך.